

I GLÄDJE OCH SORG

I GLÄDJE OCH SORG

FATABUREN 1995

I GLÄDJE OCH SORG

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK

FATABUREN 1995

FATABUREN 1995

ISBN 91 7108 375 8

ISSN 0348 971 X

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör Ebbe Schön

Bildredaktör Åsa Thorbeck

Layout Börje Reinhold

Omslag Lena Lindqvist

Teknisk redaktör Berit Nordin

Bildmaterialet tillhör Nordiska museet om inte annat anges. I de fall fotografens namn inte uppges är denna okänd

Summaries translated into English by Skans Victoria Airey

Omslag: VM-guld i ishockey 1992. Tre Kronors hemkomst firas på Sergels torg.

Foto Sven-Erik Sjöberg/Pressens Bild.

Främre pärmens insida: Midsommar i Rättvik 1990. Foto Lars Tunbjörk.

Bakre pärmens insida: Vuxendop i Löttorp, Öland 1987. Foto Lars Tunbjörk.

Baksida: Spettekaka. Foto Kerstin Bernhard för Sv. Telegrambyrån ca 1960.

Tryckt hos MediaPrint Uddevalla AB, Uddevalla 1994

KULTURER MÖTS

Karin Lövgren

"Årets och livets högtider", själva namnet på min undersökning har etnologisk tyngd och tradition. Sådant ägnar sig etnologer åt: hur man firade förr, hur man högtidlighöll födelsedagar, hur man begravde sina döda. Nils-Arvid Bringéus bok *Livets högtider* erbjuder en fascinerande läsning bland annat om hur ett frieri gick till, om kyrktagning, konfirmation och namnsdagsfirande. Här kan man läsa om traditioners förändring och om regionala skillnader i hur man celebrerade barnafödslar. Läsaren kan följa mäns och kvinnors väg till äktenskapet via trolovning, lysning, svensex, möhippa – och så själva bröllopet med klädsel, vigsel, brudskådning, kalas, sängledning och morgongåva.

"Parbildningen och äktenskapet som institution måste således relateras såväl till de ekonomiska förhållandena som till de sociala traditionerna" skriver Bringéus. Och med citat ur uppteckningar gör han detta samtidigt som han sätter in traditionerna i sin historiska kontext och visar hur de har förändrats. Det är en fängslande beskrivning: så här gjorde man förr, så här gick vigseln till under 1700-talet i norrländska samhällen, så här hölls bröllopskalasen i Skåne ett sekel senare.

Hur gör man idag då? Vad bjuder traditionen idag?

JACQUELINE OCH JOSEF

Jacqueline och Josef gifte sig i ett skyddsrum i Beirut, Libanon. De hade inte hunnit köpa några ringar, de hade inga blommor, de tog inga fotografier.

Josef skulle komma och fria 1982, det hade han och Jacqueline kommit överens om. De hade träffats hemma hos en svägerskas mamma då Josef var och hälsade på i Libanon, och hade brev-

Dopkalas för Eva Katrin och Juan Fabian 3 juli 1993. Bland syrianer är festerna för släkten oftast stora tillställningar. Med alla barnen är deltagarna så många att de inte längre rymms hemma i någons lägenhet, utan man hyr en föreningslokal. Foto Sören Hallgren.

växlat sedan dess; Josef bodde i Stockholm, Jacqueline i Beirut. Jacqueline skulle berätta för sina föräldrar att hon hade träffat någon hon ville gifta sig med, men hon vågade inte. Istället gjorde en av hennes systrar det. Jacqueline är mellansyster i sin familj, men ingen av hennes syskon var ännu gifta, hon skulle bli den första. Då var hon femton år.

I Libanon är föräldrarna vanligen med då man friar. Föräldrar och son kommer tillsammans och träffar den tilltänkta bruden och hennes föräldrar. Men då Josef skulle fria var han själv i Sverige, och hans föräldrar kunde inte heller komma till Jacquelines familj. Det blev Josefs bror som sökte upp dem och friade åt hans och släktens vägnar. Om kvinnans föräldrar svarar ja kan man gifta sig, säger de nej måste paret fundera över om de ska "gifta sig utan sin släkt" som Josef säger. En del rymmer och gifter sig utan föräldrarnas tillstånd. Oftast blir familjen tvungen att acceptera beslutet i efterhand, dottern är ju redan gift och om de vill ha henne tillbaka måste de försona sig med hennes val, förklarar han.

Jacquelines föräldrar hade inget emot att de skulle gifta sig, hennes pappa kände till Josefs familj och visste att de var snälla och religiösa. Fast de tyckte att hon skulle vänta med att gifta sig och först gå ut skolan. Men Josef var hennes första kärlek och hon ville gifta sig genast.

Då Jacqueline och Josef gifte sig var västra Beirut, den huvudsakligen kristna delen, belägrad. Inbördeskrig pågick och israelerna hade invaderat staden. Prästen hade redan lämnat den västra delen, men Jacquelines far hämtade honom för giftermålet. Det var bara Jacqueline, hennes föräldrar, Josef samt prästen som var närvarande i skyddsrummet under vigseln.

Då de gift sig fick de stanna ytterligare en tid i Beirut. Det gick inte att ta sig ut ur staden. Efter ett par veckor kunde de ta en båt till Cypern, där de väntade på att Jacqueline skulle få tillstånd att komma till Sverige.

Josef bodde hemma hos sina föräldrar i Sverige.

– Vi gör så, säger Josef, vi tycker det är riktigt att bo hemma tills vi gift oss. Det är tradition hos oss, man bor inte med någon förälder man är gift. Så kommer våra barn också att göra.

Jacqueline berättar att hon aldrig kommer att glömma känslan då hon kom till Sverige: att komma så ung, femton–sexton år, till ett helt annat land, med ett annat klimat, annat folk, annan natur, "allt vände sig" säger Jacqueline.

"Det kändes riktigt att gifta sig, att vara gift. Man har bestämt sig då. Man har tagit ställning". Det berättar Sten, som gifte sig med Ulrika 25 maj 1991. Foto Anna Lisa Österholm.

"Jag tror att alla såna där idéer om hur man vill att bröllopet ska vara skapades i tonåren", säger Ulrika. Ulrika och Sten 25 maj 1991. Ateljébild tagen av ARA-Foto, Midsommarkransen.

– Det var också en stor omställning att komma som barn, man är bara barn då man är femton år, säger hon, och att ta så stort ansvar som man gör då man gifter sig.

Jacqueline och Josef är syrianer från Libanon. De har nu fyra barn och bor i en hyreslägenhet i Alby. De har en stor släkt – omkring 200 släktingar är bosatta i samma område!

ULRIKA OCH STEN

Ulrika och Sten gifte sig i maj 1991. Då var Axel, deras son, ett och ett halvt år. De hade egentligen tänkt gifta sig ett år tidigare, men då var Skärholmens gård, där de ville ha festen, fullbokad – så därför var de tvungna att vänta ett år extra.

För Ulrika var det viktigt att gifta sig i kyrkan, för Sten var det ett dilemma. Visserligen är Sten medlem i Svenska kyrkan men han är inte alls religiös.

– Kyrkan betraktar giftermål som ett heligt sakrament, säger han, och eftersom jag inte tror på Gud tycker jag att det skulle vara fel att lova något inför honom. Visst förekommer det "missbruk" av det heliga sakramentet, men det är inte moraliskt riktigt, säger Sten. Men eftersom det var så viktigt för Ulrika tyckte han ändå att det skulle vara OK.

– Jag fick väl lov att ljuga inför Gud om han nu finns. Och så skulle det ju bli festligt att gifta sig i kyrkan, festligt med frack och lång klänning, roligare än i rådhuset.

Kanske berodde Stens tveksamhet inför kyrkbröllop på att han inte tidigare betraktade äktenskap som något särskilt lyckat. För Sten hade gifta varit par som bråkade en hel del. Med åren har han kommit att ändra sig, förklarar han och ler.

– Jag hoppas verkligen det, skrattar Ulrika.

Varför ville de gifta sig? Vi gillade väl varandra, säger de.

– Det kändes riktigt att gifta sig, att vara gift. Man har bestämt sig då. Man har tagit ställning. Fast, säger Sten, det verkliga ställningstagandet kom redan då Axel föddes. Då kom allvaret i relationen, då blev förhållandet blodfyllt, fortsätter han.

Jo, det tycker Ulrika också, även om hon alltid har haft flickdrömmen om ett stort bröllop.

Ceremonin blev fin, det är både Ulrika och Sten överens om. Prästen som vigde dem är en gammal bekant till familjen och dessutom Ulrikas konfirmationspräst.

– Man kan ju inte säga till en präst att man inte vill ha det så religiöst, säger Sten, men kanske kände han det på sig. Han pratade inte så mycket om Gud utan mer om kärlek och förhållanden.

– Han pratade om det frivilliga förbundet, flikar Ulrika in, att en förutsättning för att ett förhållande ska bestå är att det är frivilligt.

Axel var hemma under förberedelserna på bröllopsdagens förmiddag.

– Då blir det att man får anpassa sig efter det, berättar Ulrika. Så allt det här traditionella att Sten inte ska få se min bröllopsdräkt och att jag ska klä mig i ett annat rum, av praktiska skäl går det inte att göra sådant. Utan, ja, man blandade tankarna inför vigseln med lunchen och blöjbyten och...

Ulrika hade låtit sy en lång cremefärgad klänning i duchesse, över det ett genombrutet tyg med vita prickar. Till detta hade hon en hatt, "en pillerburk" med flor. Underkläderna var också noggrant utvalda, berättar hon, precis som skorna.

– Jag hade bestämt att det skulle vara från topp till tå, genomfört, säger hon. Och så lägger hon till: "Vilken maskerad det är." Ringarna är hennes farmors, breda och höga, omgjorda för att passa Ulrikas fingrar. "Jag ville se riktigt gift ut."

Sten hade frack, omsydd second hand från studenttiden i Uppsala. Skorna var nya.

– Fast underkläderna tror jag inte han var ute och letade efter, säger Ulrika och skrattar.

Ulrika hade en brudbukett i ljus lila, med någon blomma i blått för att passa in på ramsan om "något blått, något fått, något gammalt, något nytt". Tärnorna hade också buketter, och marskalarna liksom brudgummen, hade blommor i knapphålet.

Ulrikas föräldrar var med och betalade kalaset: lokalen och maten. Inbjudningskortet hade Ulrika och Sten gjort själva, och tillsammans med släktingar lagade de den mesta maten. Goda vänner hjälpte till med serveringen.

Ulrika hade läst på i etiketsböcker för att se hur bordsplaceringen skall gå till.

– Fast så gjorde jag inte. Vi försökte istället få ihop det så att folk skulle kunna passa ihop, säger hon.

Det var flera tal under middagen, rörande och roliga, med välkomsthälsningar in i familjen och skämt om barn, villa och Volvo.

Efter middagen blev det dans, inledd med en bröllopsvals.

Ulrika fick en morgongåva av Sten, pärlprydda örhängen i guld som skulle komplettera halsbandet hon fick då Axel föddes.

Hur kände de till bruket att ge morgongåva, varifrån fick de sin uppfattning om hur ett bröllop ska gå till?

– Jag tror att alla såna där idéer om hur man vill att det ska vara skapades i tonåren. När man var tjej och började planera sitt bröllop, säger Ulrika och lägger till att största inspirationen var Lottaböckerna. Hon är romantisk och vet hur det går till att ha bröllop.

Sten och Ulrika hade en diskussion om vems efternamn de skulle ta. Ulrika tyckte att hennes flicknamn var ovanligare än Stens son-efternamn, men det blev ändå hans namn för hela familjen.

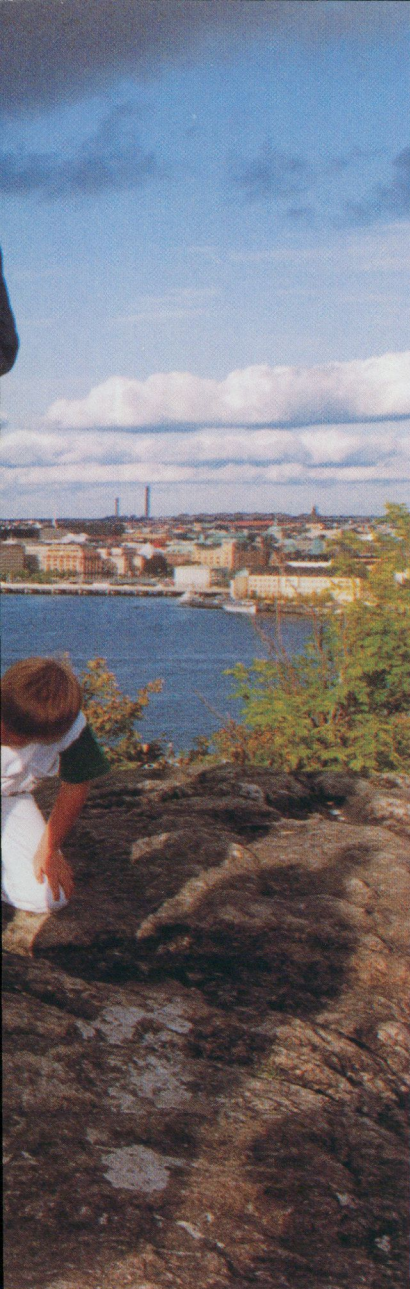
Ulrika och Sten har två små barn. De bor i ett radhus i Vårberg.

*Jul hos Sten, Ulrika, Axel
och Ebba. Vårberg 1993.
Foto Kristina Aspenblad.*

"Det finns en grundläggande känsla, att det är vi som hör ihop", säger Ingemar. Ingemar och Birgitta 19 september 1992. Vigselför rättare är Lars Werner. Foto Urban Andersson, Aftonbladet.

BIRGITTA OCH INGEMAR

Birgitta och Ingemar har båda två varit gifta tidigare och har barn på var sitt håll. Tillsammans har de fem barn. Birgitta har flyttat från Umeå till Stockholm. Här bor de i ett kollektivhus i Södra stationsområdet, i en stor lägenhet så att alla barnen ska kunna bo hos dem i omgångar.

Varför ville de gifta sig? Jo, det började med diskussioner om döden, minns Birgitta. Två av Ingemars släktingar dog kort efter varandra och Birgitta och Ingemar gick på begravningarna. De kom att prata om döden, vad som händer med kroppen bland annat, och om hur de själva skulle vilja jordfästas.

– Då kom vi på att vi inte skulle kunna bestämma det för varandra, som sammanboende. Om jag dog, säger Ingemar, så skulle barnen bestämma hur jag skulle begravas och inte Birgitta.

De berättar att de brukade skämta med varandra och säga "vill du gifta dig med mig?" Ingemar lägger till att det fanns en grundläggande känsla, det är vi som hör ihop. Birgitta säger att det var viktigt för barnen också, att gifta sig var ett sätt att visa dem att det här förhållandet ska vara för alltid.

– Och så ville vi ha ett kalas också, bröllopet skulle bli en fest för våra barn och våra vänner.

Ingemar har arbetat som informationssekreterare hos vänsterpartiets Lars Werner. Då denne skulle sluta som partiledare började de prata om att försöka få honom som vigselförättare. Det visade sig inte vara så enkelt, tillståndsprövningen tog lång tid, kommunstyrelsen skulle tillstyrka och sedan även landshövdingen. Ingemar och Birgitta räknade ut att nittonde september skulle bli bröllopsdagen. De ville gifta sig på en lördag, de ville att skolloven skulle vara över så att gästerna inte skulle vara bortresta, det skulle vara bra väder och inte för nära hösten – och så måste det vara en helg då Ingemar hade barnen annars skulle de inte få vara med. Ingemar och hans förra fru har en strikt uppdelning av vem barnen ska vara hos på helgerna.

I augusti blev det klart att Werner skulle kunna vara vigselförättare.

Birgitta och Ingemar hade redan bestämt att de ville att vigselakten skulle äga rum utomhus. Det skulle vara på en vacker plats, inte minst för att de ville visa Birgittas vänner från Umeå hur vackert Stockholm är. De bestämde sig för Skinnarviksberget.

Sedan satte de igång att leta lokal för kalaset. De visste att bröllopet skulle bli "lågbudget" jämfört med andra bröllop, säger Ingemar. De ville hyra en lokal och "göra käket själva". Alla restauranger var för dyra, med höga kuvertavgifter. Birgitta kom på idén att fråga på barnens fritidshem om de kunde få vara där. Självklart, sade personalen. Lokalen är inte särskilt stor så de fick möblera finurligt för att få in det sjuttioal gäster de hade bestämt sig för att bjuda.

Planeringen fortsatte. Två grannbarn skulle gå i täten upp på Skinnarviksberget, spelandes fiol. Där uppe skulle Birgitta och Ingemar vigas, en vän och trubadur skulle sjunga och här skulle de skåla i champagne och dansa brudvalsens.

De hade bjudit in media.

– Ingemars mest lyckade pressinformation, skrattar Birgitta. Bröllopet visades på nyheterna och de fanns på första sidan i flera tidningar.

Birgitta sydde sin klänning själv, hon höll på till sent in på fredagsnatten med att sprätta och sy. En svägerska sydde klänningen till brudnäbben, Ingemars dotter. Annars hade barnen finkläder som de själva valt ut. Ingemar hade en kostym som han köpt tidigare. I fickan på byxorna hade han en bit av fodret till Birgittas klänning.

I ringarna lät de gravera: Birgitta och Ingemar, 19/9 1992, Tusen år. Idén till texten kommer från en långfilm, Korpens skugga som utspelar sig på Island. Där säger kärleksparet "tusen år" till varandra som trohetslöfte under vigseln.

På morgonen åkte Birgitta och brudnäbben Sanna, till Hötorget och köpte vackra buketter till bröllopet och sedan for de fort hem för att baka klart de tio tårtorna. Ingemar och en av Birgittas söner stekte tio kilo köttfärs i kollektivhusets matsal och lagade till köttfärssåsen och gjorde i ordning sallad. Innan de gick upp till berget och vigselakten kokade de upp spagettivatten. Folk skulle få äta sig mätta, förklarar Ingemar, det skulle bli köttfärssås och spaghetti, vin och tårta.

Det var en speciell känsla att ordna allt själva och se hur mycket folk ställer upp, berättar Birgitta och Ingemar. Alla hugger in och hjälper till, några möblerade, andra dekorerade, alla hjälpte till att duka.

Vädret var fantastiskt, sol och riktigt hett fast det var september. Werners tal var personligt och roligt.

– Han pratade om vår kärlek, om att vi levit i andra förhållanden och inte precis är oerfarna, säger Birgitta. Sedan var det skål och kramar och risgryn.

Så var det dags för kalaset på fritis. Där fanns ballonger och gir-langer, ljus och pappersdukar. Det var "fruktansvärt trångt". De skrattar och förklarar att sedan man väl satt sig kunde man knappt ta sig ut på toa! Det var som att komma tillbaka till sjuttio-talet och en vänsterfest, "riktig progg" säger Birgitta och Ingemar.

De hade ingen bordsplacering, de hade bestämt var de och barnen skulle sitta och sedan satte sig folk var de ville. Det blev flera tal och mycket presenter, berättar de. Efter kaffet dök en hemlig gäst upp, en skådespelare från Gycklargruppen som uppträdde för gästerna. Det blev en stor succé. Kalaset fortsatte till långt frampå kvällen.

Jag frågar om Birgitta fick en morgongåva.

– Morgongåva, vad är det? säger hon. Jag förklarar.

– Hör du, jag har fått den bästa gåva man kan få, svarar Birgitta då.

Ingemar och Birgitta tågade med barn och bröllopsgäster upp till vigseln på Skinnarviks-berget. 19 september 1992. Foto Urban Andersson, Aftonbladet.

Åsas studentskiva 7 maj 1994.
Planering, offerter från restauranger, inbjudningskort, bordsplacering... Äntligen fest.
Foto Sören Hallgren.

Ingemar och Birgitta har behållit sina respektive efternamn.

– Vi ville inte byta, förklarar de, ingen av oss, men vi skulle vilja ha ett gemensamt att lägga till, något helt annat som bara är för oss. Vi leker lite med ord mellan varven, funderar på latinska namn, eller namn från kartor, kanske namnet på en kobbe på Väst-kusten eller något från Västerbotten, som vi kunde ha som gemensamt efternamn.

EN SAMTIDSUNDERSÖKNING

Tre vigslar. Tre par. Tre traditioner?

De här paren och deras familjer har jag träffat och lärt känna genom den pågående undersökningen av årets och livets högtider, som bedrivs vid Nordiska museets dokumentationsavdelning. Under ett års tid följer jag de tre familjerna och intervjuar dem om vad de firar och hur de firar.

Som ett komplement till det familjeorienterade firande som hamnar i fokus med tre familjer som huvudinformeranter följer jag också en nybliven artonåring. Åsa bor med sin mamma i Vällingby, hon går sista året på gymnasiet och förbereder som bäst sin studentskiva.

– Att fylla arton betyder mycket, allt! säger Åsa. Det betyder frihet, lägger hon till med eftertryck. Man är myndig, man får bestämma mer själv. Och så kan man gå ut utan att behöva låna legitimation och sånt. Även om man gått ut innan man blev arton så blir det annorlunda nu, det blir inte så hysteriskt, man kan lugna ner sig lite. I början gick man ut så sällan så man var tvungen att passa på då man fått låna någons leg. Nu när man kan, då man har leg, blir det inte så mycket krångel och då blir man friare. Fast, säger Åsa eftertänksamt, då vill man säkert vara tjugo, många stäl-len har ju tjugoårs gräns.

Syftet med undersökningen är att dokumentera hur man firar – eller inte firar – årets och livets högtider i Sverige idag. Jag vill ta reda på vad familjerna definierar som högtid och tradition och vad de lägger in i begreppet att fira. Jag är lika intresserad av firande enligt almanackan, som jul, påsk eller nyår, som av ifall familjen firar något smått och improviserat.

– Vi har lite småfirande med ungarna. På fredagskvällen sätter man fram en skål med godis och sitter och pratar. Det gör vi nästan varje vecka, äter godis, snackar och tittar på TV. På fredagarna är det "Fångarna på fortet" som ungarna älskar, säger Ingemar.

Jag vill också komma åt kontinuitet och förändring: Hur firade man i hennes respektive hans föräldrahem? Vilka traditioner har man med sig därifrån? Hur gör man idag?

– Vi har så olika erfarenheter som barn. Jag brukar säga att hon har vuxit upp i en idyll, en skyddad verkstad. Visst kommer hon också från ett höghusområde, så skillnaden kanske beror på att hon är tjej och har haft det mer ombonat, säger en informant.

Jag frågar hur och vad de firade hemma hos honom under hans uppväxt.

– Vi sjöng "Med en enkel tulipan", säger han. Morsan stod i dörröppningen och sjöng och hade fixat kaffe och en bakelse. Man fick presenter på födelsedagen. Fast det ballade ur, säger han.

Hans mamma var deprimerad i perioder, det hände att hon behövde åka in på sjukhus och få psykofarmaka, för att komma ikapp och klara tillvaron. Då han fyllde sexton år minns han att

"morsan var deppad, trött och ledsen". Hon hade glömt hans födelsedag. Jag fyller år idag, sade han till henne. Jaha, grattis då, sade hon och han gick till skolan. Han kommer ihåg den gången väl, hur ledsamt det var.

– Så det var nog ovanligt, och hon hade säkert goda skäl, lägger han till.

Även om detta var ett undantag så tog man oftast rätt enkelt på högtider, till skillnad från hans hustrus familj där firande alltid varit mycket viktigt.

Ett annat exempel gäller alkohol.

– Jag kan berätta lite om spriten, säger en intervjuad, det är en sån här kulturskillnad mellan våra familjer. Hemma, säger han, drack vi nubbe till midsommar och jul. Men i hennes familj drack man ingenting. Man dricker aldrig alkohol, hennes föräldrar är mycket kristna.

– En av de första jularna vi var tillsammans, hemma hos oss, fortsätter han, bjöd jag på en nubbe och tog initiativet till att sjunga en nubbevisa, den om en liten jävel som sitter i magen och väntar på nubben som ska trilla ner. I samma ögonblick förstod jag vilket klavertramp det var! Nästa jul, hos hennes föräldrar, höll pappan ett tal som handlade om hur spriten leder till fördärv och ekonomisk ruin.

– Hemma hos mig, avslutar han, vill jag ha min nubbe, fast jag tar den inte då vi är hos dem och firar eller äter. Och så är jag inte demonstrativ om saken, jag sjunger inga nubbevisor längre.

Genom att undersökningen sträcker sig över en relativt lång tidsperiod hinner jag lära känna familjerna och vi kommer också in på avigsidorna med firande och konflikter runt detta, svårigheter att pussla ihop vems släkt man ska fira påsk med till exempel eller hur någons mamma inte kommer till bröllopet för att hon "varit så lessen för att jag flyttat".

– Ungarna firar jul i flera omgångar, lilla julafton först med mamma och mormor och så med mamma och morfar, morföräldrarna är skilda och vill inte träffas. Sedan firar dom med oss. Det är klart att då blir det ju färre julklappar på en gång, de har ju redan fått klappar vid två tillfällen, berättar en intervjuad.

– En jul blev sonen helt förtvivlad, han tyckte att de andra barnen fick så många paket och att han fick så få presenter. Han surade resten av julafton, det gick inte att prata med honom. Jag

tänkte, aldrig mer, jag ska aldrig mer fira jul så här, berättar informanten.

– Fast, säger han, ungarna kan också tycka att det är rätt kul att kunna fira födelsedagar i flera omgångar.

Det långa tidsperspektivet ger mig också möjlighet att dokumentera familjernas vardag, vilket jag anser vara nödvändigt för en undersökning av högtider. Fest och vardag hänger ihop.

Vad man inte firar är också intressant. Finns det högtidliga stunder som är vardagliggjorda och/eller vardagliga som vi sätter festprägel på?

Det finns ju många tillfällen i livscykeln som är värda att högtidlighålla: barnets första tand eller flickans första mens till exempel.

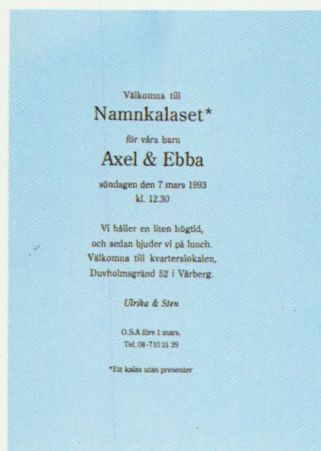
I Jacquelines familj firas barnets första tand. Då har man kalas för släkten. Barnet, som är finklätt får sitta mitt på golvet, medan de andra gästerna står eller sitter runt om. Framför den lilla läggs olika föremål som vart och ett representerar ett framtida yrke: en hammare för snickare, en guldkedja för guldsmed, en penna för författare till exempel. Det ting barnet sträcker sig efter symboliserar det arbete barnet kommer att få som vuxen. De vuxna kastar också godis i luften som barnen fångar upp. Efter ceremonin bjuds alla gästerna på söt gröt, lagad på hela vetekorn som kokat länge i en söt lag. Gröten serveras vackert dekorerad med urgröpt granatäpple, dragerade mandlar, pistage- och andra nötter.

I undersökningen ingår också förvärv av föremål. Alla de presenter som familjen i Vårberg ger till varandra i samband med att de firar exempelvis födelsedagar eller namnsdagar förvärfvar vi till museet.

Tingen blir materiella vittnesbörd om firande och vardag i Sverige, 1993 och 1994. Här talar sakerna om hur familjen kompromissar mellan att sätta guldkant på tillvaron och att få ekonomin, med radhusköp, att gå runt. Presenterna ges främst till barnen, till varandra ger de vuxna något de ändå behöver, men kanske en lite mer påkostad variant: roliga strumpor eller fina skinnhandskar till exempel.

Även de andra familjerna intervjuas givetvis om gåvor: Åsa, artonåringen, ständigt på språng, får en filofax, en planeringskalender, och en personsökare, en så kallad minicall. Ingemar får ett "önskearmband" i julklapp, sameslöjd, att bäras tills det går sönder och då får han önska något – som går i uppfyllelse!

Ulrika sydde Carl-Larsson-inspirerade kläder till namnkalas-
set de höll den 7 mars 1993.
Foto Kristina Aspenblad.

Ulrika och Sten ordnade ett
alternativt dop, ett namnkalas,
för sina barn. Foto Hans
Koegel.

Likaså förvärvar vi pynt och liknande som familjen i Värberg
dekorerar sitt hem med inför helger eller födelsedagar.

Ulrika byter till juldoriner inför julen, och hon lägger fram
en julvaxduk. Likaså pyntar hon med ljusstakar, adventsstjärna och
ljusslinga i körsbärsträdet utanför. I år har Axel fått små paket att
öppna varje dag under december, hängande på en adventskalender
som mormor har sytt.

En annan av de intervjuade familjerna pyntar mindre. I köket
hemma hos dem hänger glittret uppe året runt, ett minne av en
jul för ett par år sedan och numera införlivat i heminredningen.

TRADITIONER

Kanske är det svårare än förr att idag överblicka vad som är tradition i hur man firar? Är traditionerna mer vildvuxna, mångfalden större?

Idag kan man viga sig borgerligt eller i kyrkan, eller helt enkelt bara flytta ihop.

En familj har haft ett namnkalas för sina barn. Själva höll de tal om barnens namn och hur de hade valt dem. Barnen fick en "gosemor" och "gosefar" istället för gudmor och gudfar. I en annan familj följer man en uråldrig kyrkoritual på arameiska och det efterföljande kalaset är för hela släkten. Man bjuder på hemlandens specialiteter, musiken är arabisk omväxlande med hiphop, till ungarnas förtjusning.

Bröllop och dop är medvetet framställda livshögtider där de som ordnar festen har tänkt och planerat, valt till och valt bort. Bröllopet blir en sorts scenisk framställning där paret gestaltar något om sig själva. Tidigare har jag skrivit att undersökningen främst rör privat firande, men inte minst Birgittas och Ingemars bröllop överskrider gränsen mellan privat och offentligt, eftersom man valde att ha media närvarande för att dokumentera vigseln.

Andra gånger kryssar man fram i firandet, kompromissar, tar detaljer här och där, kombinerar och gör på sitt eget vis. En del högtider bara blir som dom blir, det är inte så viktigt.

– Eftersom vi var lediga på julafton så firade vi jul. Jag lagade julmat, vi bjöd hem vänner, alla var muslimer, berättar Erika, en svensk kvinna gift med en muslimsk man och en av dem jag har intervjuat utöver de familjer jag följer.

– Sedan åt vi skinka och långkål och drack tequila till. Det var trevligt. Men hade vi inte varit lediga, så hade vi inte firat jul. Nyår, då jobbade min man och jag skulle upp tidigt dagen efter. Då försökte jag sova genom smällarna. Fast det kurdiska nyåret tänker vi fira, det blir i mars i år.

– Jag bakade en tårta som liknade ett tåg då Axel fyllde ett år. Egentligen skulle jag vilja göra något sådant varje födelsedag, fast det har inte blivit av. Man lever i verkligheten och av olika skäl så orkar man inte göra allt man har tänkt sig eller skulle vilja, säger Ulrika.

– Någon gång skulle jag vilja smycka Axels rum med ballonger och serpentiner medan han sover, så att han vaknar till kalas och

fest men det har inte blivit av än. Så är det, säger Ulrika, man kanske vill fira på något annat sätt än man gör, av praktiska skäl.

Erika och Ali gifte sig i kyrkan.

– Det blev så, förklarar hon för mig. Vi hade tänkt gifta oss i rådhuset, men hans familj såg tillfälle till en fest och tyckte att det var festligare i kyrkan.

Jamen, säger jag, tyckte de inte att det var konstigt att ni gifte er i kristna kyrkan, de är ju muslimer.

Ali suckar.

– Ni svenskar har en så egendomlig uppfattning om muslimska länder. Visst är vi från Iran, visst är vi muslimer. Men vi är precis som de flesta svenskar som är kristna och ändå inte särskilt troende. Vi är muslimer, men precis som ni, rätt sekulariserade.

KVINNLIGT OCH MANLIGT

Ulrika har en svart skrivbok med hårda pärmar. I den skriver hon upp idéer till födelsedagspresenter och julklappar och i den skrev hon ner planerna för julaftonens gående bord och vad gästerna skulle få till trekaffet, när tomten skulle komma, och vad som borde köpas hem och lagas till i förväg. Sten var ledig veckan före jul för att de skulle hinna lägga in sill, baka hårt bröd och sirapslimpa.

– Man är ju ledig efter jul annars, i mellandagarna, men för mig börjar julen med advent och den roligaste tiden är före julafton. Efter juldagarna är julen slut, tycker jag. Därför är det roligare om Sten kan vara ledig före jul – det är ju då allt händer, säger Ulrika.

Ulrika är duktig på att hitta på passande presenter, hon lägger på minnet om någon nämner att de kanske skulle behöva en kratta eller längtar efter en lyxig badtvål. Då de sedan fyller år överraskar hon med det jubilaren kan ha nämnt ett halvår tidigare. Hon kommer ihåg bemärkelsedagar, det är hon som skickar kort och hon som organiserar middagar för gäster.

Jacqueline är känd i hela sin släkt för att var duktig på att ordna kalas.

– De brukar be mig, säger hon, jag vet inte varför. Festerna för släkten är oftast stora tillställningar. Med alla barnen är de så många att de inte längre rymmer hemma i någons lägenhet för ett stort kalas, utan de hyr en föreningslokal. Sedan ska maten handlas in och lagas till, musikanläggning ordnas, tårter beställas och

"För nu glaset till din mun, tjo faderittan lambo". Nordiska museet dokumenterar nutida fest seder. Åsas studentskiva 7 maj 1994. Foto Sören Hallgren.

Åsa, 18 år, har studentskiva i maj 1994. Att ta studenten är viktigt, säger Åsa. Det är kul, men läskigt också, snart kommer man att vara tvungen att välja helt själv. Foto Sören Hallgren.

om det är ett dop eller ett bröllop ska man ordna med små minnesgåvor till alla gästerna, kanske i form av en liten porslinssko eller porslinsvas, fylld med dragerade mandlar. Det är mycket att organisera – och Jacqueline är ofta en av de engagerade, även om många hjälps åt.

Åsa som är arton har redan börjat organisera fester. Artonårs-

*Lolli och Salwa delar ut dop-
gåvor till gästerna vid det syri-
anska barndopet 3 juli 1993.
Foto Sören Hallgren.*

dagen firades ihop med en väninna, också nybliven artonåring, med ett stort kalas på lokal. De hade förhandlat med olika festarrangörer, hört sig för om lokaler, diskjockey och mat, och så bestämt sig för ett alternativ. Sedan skickades inbjudningar ut, alla betalade sin del och för att få festen att gå runt ordnades med eftersläpp, då de som inte ville eller inte ansåg sig ha råd med menyn kunde komma in för en billigare slant. Kalaset var stort, längs dukade bord intogs rostbiff och potatissallad, starköl, kaffe och kaka. Gästerna höll tal och Åsa och Maria hälsade gästerna välkomna.

Nu är Åsa och väninnan igång med att planera studentskivan. Då jag tycker att det är tidigt att börja i december ser Åsa förvånad ut.

– Det är hög tid, förklarar hon. Man måste vara ute nu för att få en bra lokal. Sedan har inte folk råd att gå på allas studentskivor, därför gäller det att ha den rätt tidigt. Vår skiva kommer att vara i början av maj, förklarar hon. Senare rapporterar hon om förhandlingar om kontrakt, priser, jakten på bra dansmusik och andra detaljer. Att planera och förbereda sin studentskiva måste vara bra träning i att organisera stora projekt!

Ingemar säger att han tycker sig ha märkt att killar är sämre på att ordna kalas än kvinnor.

– Det är ett konstigt socialt killdrag, säger han. Det är en sorts rädsla för att skylta. Det är inte att man är rädd för att bli äldre, men man vill inte generera sig, stå i centrum och att folk ska känna att de måste köpa presenter.

Det förefaller som om det är kvinnorna i undersökningen som är speciellt engagerade i att ordna fester, ta tillfället i akt och ställa till kalas. Det är kvinnorna som kommer ihåg födelsedagar och som skriver julkort. Relationer är kvinnors ansvar.

Dopgåva med godis nedstucket i skon. Foto Sören Hallgren 1993.

DET RÖRIGA LEVANDE LIVET

I firandet av livets och årets högtider möts ideal och praxis, medvetet gestaltat firande, där varje detalj är ett uttalande, kombineras med improviserat firande styrt av kompromisser. Firandet är nytt varje gång, traditionen är i varande och inte något statiskt och absolut.

Då man intervjuar familjer med invandrarbakgrund är det lätt att exotisera deras firande. Skildringarna av ett kalas hos en invandrarfamilj blir lätt estetiserat; människorna blir representanter som ska uppföra sig på ett visst sätt, ägna sig åt gamla traditioner, laga utsökt och raffinerad mat, dansa till sitt hemlands musik, helst iförda om inte folkdräkten så i varje fall praktfulla festkläder.

I verkligheten är firandet inte så stiliserat eller renodlat. Under tandkalaset går allt så fort att jag nästan inte hinner med, några av barnen får hårda kolor i huvudet och stortjuter, de vill till mamma och är måttligt intresserade av ceremonin. De vuxna skyndar efter gröten ut i video- och TV-rummet. Firandet är både ceremoniellt och rörigt – levande, här och nu.

Idag talas gärna om kulturell mångfald då man diskuterar vad invandringen till Sverige har betytt. Firandet hos den syrianska familjen är ett bra exempel på den mångfalden. På dopkalaset dansar man till arabisk och amerikansk musik, en kvinna från Grekland, som är danslärare, uppträder med dans till grekisk musik. Maten man bjuder på är libanesisk, spansk och svensk (den svenska är rostbiff och potatissallad). Gästerna är syrianer, spanjorer – släkt från Spanien och spanska grannar från Skärholmen – och svenskar. Här är inte etniciteten renodlad utan i vardande.

Då man läser uppteckningar från förr förefaller firandet exakt reglerat: så här gjorde man, så här gick det till. Det är som ett inslaget paket, med rosett och allt. Vi kan veckla upp papperet och därinnanför, i kartongen, finna bröllopsfirande eller jular "förr". Kanske kommer tidens gång att ge också den här pågående undersökningen en patina som gör att framtidens läsare kommer att säga att "på 1990-talet gjorde man så här". Just nu förefaller mig mångfalden som genomgående för högtidsfirandet i undersökningen. Det är inget som präglar bara firandet i Jacquelines familj, utan allt firande jag har mött. Idag, 1993–1994, finns en variationsrikedom i hur man firar och vad man firar. Så här ser traditionerna ut i sin samtid.